

LÅNG VERSION (6 714)

”Omställning utan rättvisa är fortsatt kolonialism”

Kolonialism handlar inte bara om soldater och flaggor. Den kan ta formen av gruvor, infrastruktur och osynliggörande. Av en stat som hänvisar till ”nationellt intresse”.

Det sker här och nu.

I Kiruna flyttas en hel stad. Hus monteras ned, kvarter ritas om, minnen packas i flyttkartonger. Men frågan är inte bara vart byggnaderna ska ta vägen. Frågan är vem som får offras för utvecklingens skull.

Samtidigt kör staten över lokala beslut och beviljar gruvbrytning intill Vittangiälven – byns livsnerv och en av få ännu outbyggda älvar. Ett ingrepp som riskerar att påverka källflöden och vatten i ett område där människor i generationer levt av och med naturen. Protester bemöts med argument som att ”det bor ju inte så många där” och att färskvatten kan köras ut med tankbil. Ett tankesätt som är både kortsiktigt och djupt oansvarigt. När vatten förgiftas, förgiftas också bär, svamp, grödor, betande djur och fisk. Möjligheten till självhushåll och självförsörjning urholkas – samtidigt som beredskap och livsmedelstrygghet åter diskuteras i skuggan av krig i Europa. Vad betyder vackra ord om krisberedskap om vi samtidigt gör oss mer sårbara genom att slå undan lokala försörjningsmöjligheter?

Böcker som ”den naturliga födan” kan vi lika gärna bränna på bål för att värma vårt destillerade vatten från tankbilens kranar.

Beslutet om grafitgruvan i Nunasvaara/Njunisvárri utanför Vittangi är mer än en tillståndsfråga - det är ett principiellt vägval. Beslutet drabbar samiska renskötare vars renbetesmarker och livsmiljöer krymper och fragmenteras. Det drabbar tornedalingar vars kultur, språk, jordbruks- och hantverkstraditioner är knutna till älvdalarna. Det drabbar bofasta familjer vars liv, arbete och identitet är sammanflätade med platsen. Människor som brukat dessa marker i generationer – långt innan staten drog gränser, formade identiteter och sådde split mellan folk, språk och familjer genom lagstiftning och försvenskningspolitik. Kulturarv är inte bara byggnader – det är levda praktiker, berättelser, ortsnamn, språk och kunskap. Historien och det långa minnet sitter i kulturmiljöerna, landskapet och traditionerna.

Marker med minne. Vatten med riktning. Platser där liv har formats långt innan staten gav dem namn. Folk som redan burit gränsdragningar i sina kroppar bär nu ännu en uppoffring.

Under 1900-talet dämde vi älvarna i norr. Forsar tystnade. Marker lades under vatten. Flyttleder bröts. Det var priset för att elektrifiera och industrialisera Sverige. Men detta är inte bara historia. Norra Sverige producerar fortfarande idag merparten av landets vattenkraft och härbärgerar de mest elintensiva industrierna. Ändå möts människor här i norr av skenande, orimligt höga och oförutsägbara elpriser.

I ett subarktiskt klimat är värme inte en lyx eller valbar konsumtion. Vi kan inte ”sänka några grader” när temperaturen faller långt under noll. När elproducerande regioner samtidigt saknar garantier för rimliga villkor blottläggs en obekväm sanning: Norrland behandlas fortsatt som en resurskoloni. Naturen tas i anspråk. Värdena exporteras. Kostnaderna stannar kvar. Idag upprepas mönstret i den gröna omställningens namn. Gruvor för batterimineral. Nya industrietableringar. Infrastruktur som pressas igenom med hänvisning till nationell säkerhet, nationell tillväxt, konkurrenskraft och ”nationellt intresse”.

”Detta är inte en ny politik. Det är en gammal logik i ny språkdräkt”

Naturskyddsföreningen varnar för oåterkalleliga skador på Natura 2000-områden – men det som sker i Nunasvaara/Njunisvárri handlar inte bara om irreversibla miljöskador. När regeringsbeslut tillåts gälla omedelbart trots överklaganden och rätt till domstolsprövning enligt Århus- och Europakonventionen, urholkas rättsstaten. Det handlar om vem och vad som räknas. Vilka människor och livsmiljöer som anses förhandlingsbara. Amnesty kallar detta kolonialism i modern form: mänskliga rättigheter sätts åt sidan när ekonomiska och statliga intressen prioriteras.

Samma logik nu som då.

Samma marker.

Samma folk.

”Kolonialism byter språk – inte logik, och inte konsekvenser. Erkänns inte historien, upprepas den, i ny grön förpackning”

Detta kräver politisk handling:

- Regional elpriskompensation som garanterar rimliga och stabila priser i elproducerande regioner.
- Stärkt lokalt och urfolksbaserat veto i tillståndsprocesser, så att inga irreversibla projekt verkställs innan rättslig prövning är avslutad.
- Reform av elmarknaden så att försörjningstrygghet, klimatansvar och regional rättvisa väger lika tungt som lönsamhet.
- En princip om resursrättvisa: att skatteintäkter och ekonomiskt värdeskapande från naturresurser återförs till den kommun och det lokalsamhälle där exploateringen sker – även när verksamheten är statligt ägd - så att de som bär miljömässiga och sociala konsekvenser också får del av värdet. *Norge har genom sin petroleumspolitik och statliga förvaltning av oljeintäkter visat att naturresurser kan hanteras som gemensam förmögenhet med långsiktigt samhällsansvar. Finland tillämpar fastighetskatt på vindkraft och vattenkraft som tillfaller värdkommunerna och stärker lokal ekonomi. Sverige bör inte ligga efter när det gäller att säkerställa att de som bär miljömässiga och sociala konsekvenser också får en rättvis del av värdet.*

”Nationellt intresse” får inte bli en frisedel att åsidosätta mänskliga rättigheter och lokalsamhällets framtid. Människor är inte uppoffringsbara resurser. Samiska, tornedalska och bofasta liv är inte randanmärkingar i en nationell kalkyl. Kulturarv är inte en kostnadspost. Och vatten är inte en förbrukningsvara. Det här är inte hållbar omställning. Det är konfliktmineraler och kolonialism i realtid – i grön förpackning. När rättigheter förhandlas bort och juridiken tappar modet måste någon annan bära sanningen. När politiken brister måste andra bära vittnesmålet.

Det är här konsten, kunskapen och civilsamhället behöver träda fram – inte som dekoration, utan för att synliggöra det som annars reduceras till fotnoter i en dom eller staplar i en utredning. Konsten kan göra statistik till kropp och paragrafer till erfarenhet – och påvisa hur allt lämnar spår – i landskapet, i relationerna, i generationerna.

”Kolonialism är inte historia. Det är ett arbetssätt. Frågan är inte vad som byggs –utan vem som offras, och vem som förväntas bära tystnaden”

Frågan är inte om Sverige ska ställa om – för det behöver vi.

Frågan är om omställningen ska bygga på mänskliga rättigheter –eller på ännu en generation som får betala priset.

”Sorg som inte får sörjas går i arv. Men det gör också motstånd.”

/Glesbygd's Divan Carina Henriksson ”Mångfald föds i motstånd” (6 714)

*Infotainment *Mångfald föds i motstånd* ger röst åt sorgen över förlorade marker, identitet och språk - genom storytelling, sång och musik

Omställning utan rättvisa är fortsatt kolonialism

Kolonialism handlar inte bara om soldater och flaggor – den kan ta formen av gruvor, infrastruktur och osynliggörande, med hänvisning till ”nationellt intresse”. Det sker här och nu.

I Kiruna flyttas en hel stad. Hus demonteras, kvarter ritas om, minnen packas i kartonger. Men frågan är inte bara var byggnader ska ta vägen – utan vem som får offras för utvecklingens skull.

Samtidigt beviljas gruvbrytning intill Vittangiälven – byns livsnerv och en av få ännu outbyggda älvar – trots lokala protester. Argument som att ”det bor ju inte så många där” och att färskvatten kan köras ut med tankbil, visar på kortsiktighet och ansvarslöshet. När vatten förgiftas hotas bär, svamp, grödor, djur och människors möjlighet till självhushåll urholkas. I tider då krisberedskap diskuteras i skuggan av krig i Europa blir frågan om lokal försörjning ännu mer akut.

Beslutet om grafitgruvan i Nunasvaara/Njunisvárri är mer än en tillståndsfråga - det är ett principiellt vägval som drabbar samiska renskötare, tornedalingar och bofasta familjer – människor som brukat dessa marker i generationer, långt innan staten drog gränser och formade identiteter. Kulturarv är levda praktiker, språk och kunskap. Historien och det långa minnet sitter i kulturmiljöerna, landskapet och traditionerna.

Och historien upprepar sig. Under 1900-talet dämde vi älvarna i norr för industrialisering och elektrifiering. Forsar tystnade. Marker lades under vatten. Flyttleder bröts. Idag producerar regionen merparten av landets vattenkraft, men möts av orimligt höga och skenande elpriser. I ett subarktiskt klimat är värme inte en lyx eller valbar konsumtion. När elproducerande regioner samtidigt saknar garantier för rimliga villkor blottläggs en obekväm sanning: Norrland behandlas fortsatt som en resurskoloni. Naturen tas i anspråk, värden exporteras, kostnaderna stannar. Nu sker samma mönster i den gröna omställningens namn: batterimineral, ny industri och infrastruktur pressas igenom med ”nationellt intresse” som argument.

När regeringsbeslut tillåts gälla omedelbart trots överklaganden och rätt till domstolsprövning enligt Århus- och Europakonventionen, urholkas rättsstaten. Det handlar om vilka människor och livsmiljöer som anses förhandlingsbara. Amnesty kallar detta kolonialism i modern form: mänskliga rättigheter sätts åt sidan när ekonomiska och statliga intressen prioriteras. Kolonialism som byter språk – inte logik eller konsekvenser.

Politik behövs:

- Regional elpriskompensation som ger rimliga villkor.
- Stärkt lokalt och urfolksbaserat veto i tillståndsprocesser.
- Reform av elmarknaden där försörjningstrygghet, klimatansvar och regional rättvisa väger lika tungt som lönsamhet.
- Resursrättvisa: skatteintäkter och värdeskapande från naturresurser bör återföras till det lokalsamhälle som bär konsekvenserna.

”Nationellt intresse” får inte bli en frisedel för att åsidosätta mänskliga rättigheter. Människor är inte uppoffringsbara resurser. Samiska, tornedalska och bofasta liv är inte randanmärkningar i en nationell kalkyl. Kulturarv är inte en kostnadspost. Vatten är ingen förbrukningsvara. Det här är inte hållbar omställning – det är konfliktmineraler och kolonialism i grön förpackning.

När rättigheter förhandlas bort och juridiken tappar modet måste någon annan bära sanningen. När politiken brister måste andra bära vittnesmålet. Det är här konsten, kunskapen och civilsamhället behöver träda fram – inte som dekoration, utan för att synliggöra det som annars reduceras till fotnoter

i en dom eller staplar i en utredning. Konsten kan göra statistik till kropp och paragrafer till erfarenhet – och påvisa hur allt lämnar spår – i landskapet, i relationerna, i generationerna.

”Kolonialism är inte historia. Det är ett arbetssätt. Frågan är inte vad som byggs –utan vem som offras, och vem som förväntas bära tystnaden”

Frågan är inte om Sverige ska ställa om – för det behöver vi.

Frågan är om omställningen ska bygga på mänskliga rättigheter –eller på ännu en generation som får betala priset.

Sorg som inte får sörjas går i arv. Men det gör också motstånd.

/GlesbygdDivan Carina Henriksson, ”Mångfald föds i motstånd” (4 192)

KORTASTE VERSIONEN (3 762)

Omställning utan rättvisa är fortsatt kolonialism

Kolonialism handlar inte bara om soldater och flaggor – den kan ta formen av gruvor, infrastruktur och osynliggörande, med hänvisning till ”nationellt intresse”. Det sker här och nu.

I Kiruna flyttas en hel stad. Hus demonteras, kvarter ritas om, minnen packas i kartonger. Men frågan är inte bara var byggnader ska ta vägen – utan vem som får offras för utvecklingens skull.

Samtidigt beviljas gruvbrytning intill Vittangiälven – byns livsnerv och en av få ännu outbyggda älvar – trots lokala protester. Argument som att ”det bor ju inte så många där” visar på kortsiktighet och ansvarslöshet. När vatten förgiftas hotas bär, svamp, grödor, djur och människors möjlighet till självhushåll urholkas. I tider då krisberedskap diskuteras i skuggan av krig i Europa blir frågan om lokal försörjning ännu mer akut.

Beslutet om grafitgruvan i Nunasvaara/Njunisvárri drabbar samiska renskötare, tornedalingar och bofasta familjer – människor som brukat dessa marker i generationer, långt innan staten drog gränser och formade identiteter. Kulturarv är levda praktiker, språk och kunskap.

Och historien upprepar sig. Under 1900-talet dämde vi älvarna i norr för industrialisering. Idag producerar regionen merparten av landets vattenkraft, men möts av orimligt höga och skenande elpriser. I ett subarktiskt klimat är värme inte en valbar konsumtion. När elproducerande regioner saknar garantier för rimliga villkor blottläggs en obekväm sanning: Norrland behandlas fortsatt som en resurskoloni. Naturen tas i anspråk, värden exporteras, kostnaderna stannar. Nu sker samma mönster i den gröna omställningens namn: batterimineral, ny industri och infrastruktur pressas igenom med ”nationellt intresse” som argument.

När regeringsbeslut tillåts gälla omedelbart trots överklaganden urholkas rättsstaten. Människor och livsmiljöer blir förhandlingsbara. Amnesty kallar detta kolonialism i modern form: mänskliga rättigheter sätts åt sidan när ekonomiska och statliga intressen prioriteras. Kolonialism som byter språk – inte logik eller konsekvenser.

Politik behövs:

- Regional elpriskompensation som ger rimliga villkor.
- Stärkt lokalt och urfolksbaserat veto i tillståndsprocesser.

- Reform av elmarknaden där försörjningstrygghet, klimatansvar och regional rättvisa väger lika tungt som lönsamhet.
- Resursrättvisa: skatteintäkter och värdeskapande från naturresurser bör återföras till det lokalsamhälle som bär konsekvenserna.

”Nationellt intresse” får inte bli en frisedel för att åsidosätta mänskliga rättigheter. Människor är inte uppoffringsbara resurser. Samiska, tornedalska och bofasta liv är inte randanmärkningar i en nationell kalkyl. Kulturarv är inte en kostnadspost. Vatten är ingen förbrukningsvara. Det här är inte hållbar omställning – det är konfliktmineraler och kolonialism i grön förpackning.

När rättigheter förhandlas bort, politiken brister och juridiken tappar modet måste någon annan bära sanningen. Det är här konsten, kunskapen och civilsamhället behöver träda fram – inte som dekoration, utan för att synliggöra det som annars reduceras till fotnoter i en dom eller staplar i en utredning. Konsten kan göra statistik till kropp och paragrafer till erfarenhet – och påvisa hur allt lämnar spår – i landskapet, i relationerna, i generationerna.

”Kolonialism är inte historia. Det är ett arbetssätt. Frågan är inte vad som byggs –utan vem som offras, och vem som förväntas bära tystnaden”

Frågan är inte om Sverige ska ställa om – för det behöver vi.

Frågan är om omställningen ska bygga på mänskliga rättigheter –eller på ännu en generation som får betala priset.

Sorg som inte får sörjas går i arv. Men det gör också motstånd.

/GlesbygdsDivan Carina Henriksson, ”Mångfald föds i motstånd” (3 762)

KONTAKT:

Carina Henriksson, GlesbygdsDivan

Scenkonstnär och Kulturproducent

+46 (0)70 685 95 71

carina@glesbygdsdivan.se

@glesbygdsdivan @mettäperändiva @meahccediva @wildernessdiva @vildmarksdivan